

Satu Vainio

JÄLKIHUOLLON TUKI NUOREN AIKUISUUTEEN KASVUSSA

Kandidaatintutkielma
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityö
Helmikuu 2021

TIIVISTELMÄ

Satu Vainio: Jälkihuollon tuki nuoren aikuisuuteen kasvussa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityö
Helmikuu 2021

Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena on selvittää kirjallisuuskatsauksen keinoin, miten lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutetut nuoret ovat kokeneet jälkihuollon tukeneen heidän aikuisuuteen kasvuaan. Tutkimustehtävä jakautuu kahdeksi tutkimuskysymykseksi: miten nuoret kuvaavat jälkihuollon toteuttamista ja miten jälkihuollon kautta tarjotut palvelut ovat vastanneet nuorten tarpeisiin?

Tutkielman teoreettinen viitekehys koostuu aikuisuuteen kasvusta, itsenäistymisestä ja lastensuojelulain mukaisesta jälkihuollosta. Teoriaosuudessa tarkastelen aikuisuuteen kasvua ja itsenäistymistä kehityspsykologisena elämänvaiheena sekä tarkastelen myös, millaista on kasvaa aikuiseksi kodin ulkopuolella. Avaan jälkihuollon tarkoitusta ja tavoitetta sekä jälkihuollon tarjoamia tukitoimia. Kandidaatintutkielma on toteutettu kirjallisuuskatsauksena eli laadullisena review-tutkimuksena. Analyysitapana olen käyttänyt sisällönanalyysia ja teemoittelua. Tutkimusaineistoni koostuu kuudesta kansainvälistä vertaisarvioidusta tutkimusartikkelista.

Nuoret kuvasivat jälkihuollon toteutumista usein positiivisena tai negatiivisena muutoksena heidän elämäntilanteessaan. Siirtymävaiheessa sijaishuollosta itsenäiseen elämään nuoret kohtasivat erilaisia pelkoja ja haasteita. Usein nuorien tuli kohdata nämä pelot ja haasteet yksin ilman aikuisen tukea. Nuoret kokivat siirtymän olleen usein valmistelematon prosessi. Nuoret kaipasivat henkilöä, joka auttaisi heitä aikuisuuteen kasvussa ja henkilöä, jolle voisi puhua. Nuoret kokivat, että tuen puuttuminen vaikutti suoraan heidän kasvuunsa kohti aikuisuutta. Tärkeänä koettiin asumiseen, taloudellisiin asioihin ja käytännön asioihin saatu tuki.

Tutkimusartikkeleiden kontekstit eroavat maan lainsäädännön ja käytäntöjen vuoksi Suomen jälkihuollon kontekstista. Tutkimustuloksista saadaan kuitenkin viitteitä siitä, millaisiin asioihin jälkihuoltoa toteutettaessa tulisi kiinnittää huomiota. Yhtenä tärkeänä tekijänä on tuen antaminen ja nuoren mukaan ottaminen palveluiden suunnitteluun. Nuori itse tietää millaisissa asioissa hän kokee tarvitsevansa tukea ja hän tietää, millaisesta tuesta hän hyötyy. Asioiden yhdessä tekeminen konkreettisesti auttaa nuorta eteenpäin ja luo varmuutta nuoren omaan pärjämiseen.

Avainsanat: aikuisuuteen kasvu, itsenäistyminen, lastensuojelun jälkihuolto.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
2. AIKUISUUTEEN KASVU JA JÄLKIHOOLTO	6
2.1 Kasvu aikuisuuteen	6
2.2 Aikuiseksi kasvaminen kodin ulkopuolella	7
2.3 Jälkihuollon tarkoitus ja tehtävä	8
2.4 Jälkihuollon tuki aikuisuuteen kasvussa	10
2.5 Aiempi tutkimus jälkihuollosta	13
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
3.1 Tutkimuskysymys, tutkimustehtävä ja käytetyt menetelmät	15
3.2 Tutkimusaineiston keruu	15
3.3 Tutkimusaineisto ja tutkimusetiikka	16
3.4 Tutkimusaineiston analyysi	18
4. AIKUISUUTEEN KASVU JA JÄLKIHOOLLON TUKI NUORTEN KUVAAMANA ..	21
4.1 Jälkihuollon toteutuminen sijaishuollon päättyessä	21
4.2 Nuorten saama jälkihuollon tuki ja tuen tarpeiden kohdentuminen	23
5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	26
LÄHTEET	29
LIITE 1. AINEISTOTAULUKKO	32
<i>Taulukko 1. Sisäänotto ja poissulkukriteerit</i>	<i>16</i>
<i>Taulukko 2. Analyysin tulokset</i>	<i>20</i>

1. JOHDANTO

Kandidaatintutkielmani sijoittuu lastensuojelun jälkihuollon kentälle. Jälkihuolto on lastensuojelun viimeisin tukitoimi, jota annetaan useimmiten nuoren täysi-ikäistymisen jälkeen. Jälkihuollolla tarkoitetaan nuoren kokonaisvaltaista tukea (HE 71/2019, vp, 3). Jälkihuoltoon oikeutetut nuoret ovat usein huostaanotettuja ja kasvaneet joko sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa. Myös alaikäiset lapset ovat oikeutettuja jälkihuoltoon, mutta tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen jälkihuoltoa täysi-ikäisten kohdalla. Lastensuojelulaki (471/2007, 75 §) määrittää, että oikeus jälkihuoltoon alkaa, kun lain 40 § mukainen sijaishuolto päättyy tai avohuollon tukitoimena toteutettu vähintään puoli vuotta kestänyt ja yksin lapseen kohdistunut sijoitus päättyy.

Kandidaatintutkielma on toteutettu kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksen avulla tarkastelen, *millaisia kokemuksia nuorilla on jälkihuollosta ja miten nuoret ovat kokeneet tarjottujen palveluiden vastanneen heidän tarpeitaan*. Tutkielman kohderyhmänä ovat 18–24-vuotiaat nuoret, jotka ovat oikeutettuja lastensuojelulain mukaiseen jälkihuoltoon.

Lastensuojelun asiakkaana olleelle lapselle tai nuorelle on voinut kertyä monenlaisia kokemuksia kotioloista, sijoitusprosesseista ja siirtymisestä paikasta toiseen. Lapsen tai nuoren kokemukset voivat olla huolta, kauhua, häpeää, helpotusta, huojennusta tai toiveikkuutta. Lapsen tai nuoren elämä on voinut pitää sisällään lastensuojelun alkuarvioinnin, avohuollon lastensuojelutyön, huostaanoton ja sijaishuollon. (Känkänen 2013, 265.) Jälkihuoltoa toteutettaessa on tärkeää ymmärtää nuoren aiempi historia sekä kokemukset kotioloista ja sijoitusprosesseista, jotta tuen tarpeisiin osataan vastata jälkihuollon tukitoimin oikealla tavalla.

Jälkihuollon piirissä olevat nuoret voidaan jakaa kevyttä tukea tarvitsevien ja paljon tukea tarvitsevien ryhmiin. Ne nuoret, jotka kaipaavat kevyttä tukea selviytyvät itsenäistymisvaiheesta ilman suurempia haasteita. Paljon tukea tarvitsevat nuoret jäävät usein kokonaisvaltaisen ja tavoitteellisen tuen

ulkopuolelle. Lisäksi nämä nuoret eivät saa tai eivät kykene vastaanottamaan riittävää tukea arjessa selviytymiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 10.) Viime vuosina jälkihuollon tilaan on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota. Jälkihuoltoa on lähdetty kehittämään sekä vahvistamaan. On huomattu, että sijaishuollon aikana saavutetut myönteiset asiat valuvat nopeasti hukkaan, jos sijaishuollon päättymisen jälkeen kaikki tuki loppuu. (Känkänen 2013, 270.) Vuoden 2020 alussa lastensuojelua lakia muutettiin ja jälkihuollon ikärajaa nostettiin 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen. Useat lastensuojelun asiantuntijat ja lastensuojelujärjestöt ovat olleet jälkihuollon ikärajan nostamisen kannalla. Moni jälkihuollon piirissä oleva nuori syrjäytyy jälkihuollon päättyessä liian varhain. Ikärajan nosto antaa nuorten kanssa työskentelyssä enemmän työkaluja nuorten parhaaksi. (LA 86/2018 vp, 1.)

Jälkihuollon merkitys nuoren arjen hallintaan, vastuunottoon ja vuorovaikutustaitoihin on tunnistettu. Nuori tarvitsee itsenäistymisvaiheessa monenlaisia eväitä ja nuoren tulee oppia tunnistamaan omat voimavaransa, huolehtimaan itsestään ja suhtautumaan luottavaisesti itseensä ja omaan selviytymiseensä. Pelkkä tietoisuus ei riitä, vaan nuori tarvitsee rinnalleen kannattelijoita ja vieressä kulkijoita sekä oikea-aikaista ja oikeanlaista tukea. (Känkänen 2013, 270–271.) Jälkihuollon tavoitteena on tukea nuorta aikuisuuteen kasvussa. Arjessa jälkihuoltoa toteutetaan pääsääntöisesti ohjaustyönä nuoren omassa asuinympäristössä ja tukitoimet räätälöidään nuoren tarpeiden mukaan.

Koen tarpeelliseksi selvittää nuorten omaa kokemusta jälkihuollosta, koska näin jälkihuollon sisältöä voidaan kohdentaa paremmin nuorten tuen tarpeisiin sekä tukemaan aikuisuuteen kasvua. Kiinnostus aiheeseen kumpuaa omasta työhistoriastani. Tutkielmani rakentuu siten, että toisessa luvussa avaan tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä, teoriataustaa sekä aiheesta tehtyä aiempaa tutkimusta. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimuksen toteutusta. Esittelen tutkimustehtävän, tutkimuskysymyksen, käytetyt menetelmät, aineiston sekä aineiston analyysin. Tämän jälkeen tutkielmani etenee neljännessä luvussa tutkimustulosten esittelyyn. Viimeisessä, viidennessä luvussa, esitän johtopäätökseni ja pohdintani tutkielmastani.

2. AIKUISUUTEEN KASVU JA JÄLKIHUOLTO

2.1 Kasvu aikuisuuteen

Nuoren itsenäistyessä häneltä edellytetään vastuunottoa omasta elämästään sekä itsenäistä toimintaa (Törrönen & Vauhkonen 2012, 57). Se on aikuiseksi kasvamista ja kiinnittymistä aikuiselämään (Malm 2018, 37). Vapauden tunne ja omasta päätösvallasta nauttiminen sekä irrottautuminen ohjaavista ja kasvattavista aikuisista kuuluvat aikuistumiseen ja itsenäistymiseen. Itsenäistyminen on kehityspsykologinen elämänvaihe, jossa tarvitaan edelleen turvallista aikuista, keneltä voi tarvittaessa pyytää apua. (Laaksonen 2004, 10–11.)

Aikuisuuteen siirtyminen voidaan jakaa neljään vaiheeseen: koulunkäynnin lopettamiseen, työelämän aloittamiseen, lapsuuden kodista lähtemiseen ja oman perheen perustamiseen. Perinteisesti vaiheet käydään läpi aiemmin esitetyssä järjestyksessä. Kuitenkin eri yhteiskuntaluokkien välillä siirtymissä on eroavaisuuksia. Lisäksi koulutuksien pidentyminen ja nuorten työttömyys on vaikuttanut vaiheiden järjestyksen muuttumiseen. (Galland 1995; ref. Puuronen 2006, 161.) Useimmiten vanhemmat tukevat aikuistuvaa nuorta pitkälle täysi-ikäisyyteen. Harva lapsuuden kodista itsenäistyvä nuori on valmis vastaamaan kaikesta omaa elämää koskevista asioista täysin itsenäisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 12.) Siirtymävaiheessa kohti aikuisuutta ja itsenäistymistä, nuori tarvitsee edelleen aikuista, joka tukee ja kannattelee nuorta uusissa elämäntilanteissa. Itsenäistyvä nuori ei osaa varautua ennalta kaikkiin haasteisiin, mitä elämä tuo tullessaan ja siksi on tärkeää, että tukea on saatavilla.

Aikuistumisen aikana nuori tekee valintoja ja ratkaisuja sekä nuoren tulee oppia ymmärtää niiden seuraukset tulevaisuuden kannalta. Nuorten mahdollisuuksia määrittelevät sosiaaliset, taloudelliset ja henkiset resurssit. Joskus polku aikuisuuteen saattaa haarautua, kiemurrella tai kadota kokonaan. Tämä ei johdu ainoastaan nuoresta, vaan yleensä myös yhteiskunnasta. (Aapola & Ketokivi 2014, 26.) Nuoren elämään vaikuttavat perheen lähtökohdat, kuten yhteiskunnallinen asema, asuinpaikkakunta, tiedot sekä taidot (Tolonen 2014, 59).

Suomalaiset nuoret muuttavat pois lapsuuden kodistaan nuorina verrattuna muihin Euroopan maihin (Tarvainen ym. 2020, 37). Yleisimmät syyt lapsuuden kodista poismuuttoon ovat halu itsenäistyä, paikkakunnan vaihdos, muutto yhteen toisen henkilön kanssa, paikkakunnan opiskelu- tai työmahdollisuudet tai lapsuuden kodin huono sijainti (Kilpeläinen ym. 2015, 31–32). Aikuistuuessa nuori luo uusia, perheestä riippumattomia merkityksellisiä ihmissuhteita. Perheen merkitys nuorten kohdalla voi olla moniulotteinen ja hankala. Nuoren perheessä saattaa esiintyä ristiriitoja ja vaikeuksia. Nuori ei aina saa riittävää tukea omalta perheeltään. Tällöin perheen ulkopuolisen ihmisen merkitys voi olla suuri erityisesti niissä tilanteissa, jos perheessä esiintyy ongelmia. Muut tahot kuten ystävät ja sukulaiset tai viranomaiset voivat yrittää paikata ja täydentää puutteita. (Sihvonen & Valkendoff 2020, 5–6.) Jälkihuollon piirissä olevan nuoren perhesuhteet voivat olla rikkonaisia ja nuoren vanhemmilla ei ole valmiuksia auttaa omaa nuortaan aikuisuuteen kasvussa.

Nuoren elämänhistoria ja sosiaalinen verkosto vaikuttavat pitkälti nuoren pärjäämiseen hänen valitsemallaan polulla (Levamo 2007, 80). Tutkimus on osoittanut vanhempien koulutuksen ja taloudellisen tilanteen vaikuttavan voimakkaasti heidän jälkikasvunsa hyvinvointiin. Vanhempien taloudelliset vaikeudet voivat heikentää nuoren mahdollisuuksia taloudellisesti itsenäiseen elämään. Lisäksi taloudelliset vaikeudet näkyvät nuoren elämässä vaativina mielenterveysongelmina, alhaisina kouluarvosanoina ja lyhyenä koulutuspolkuna. Vanhempien taloudelliset resurssit vaikuttavat nuoren hyvinvointiin ja kykyyn elää itsenäistä aikuisuutta vielä 21–24-vuotiaana. (Ristikari ym. 2016, 97.)

2.2 Aikuiseksi kasvaminen kodin ulkopuolella

Sijaishuollossa kasvaneen nuoren lähtökohdat itsenäiseen elämään voivat olla hyvin erilaiset verrattuna muihin ikäisiinsä. Sijaishuollossa asuneen nuoren on vaikeampi hahmottaa mitä itsenäinen eläminen vaatii. Nuorilta usein puuttuu sosiaalinen verkosto, johon nuori voi tukeutua vaikeina hetkinä sekä nuorella saattaa olla epärealistinen usko omasta pärjäämisestään. (Levamo 2007, 79–80.) Sijaishuollossa kasvanut nuori on usein jäljessä ikäisiään kasvussa ja kehityksessä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 12).

Sijaishuollon päättymisen jälkeen joidenkin nuorten elämä voi muuttua radikaalisti. Elämän turvalliset olosuhteet saattavat muuttua. Kontaktit sijaishuollon aikaisiin turvallisiin aikuisiin saattavat katketa tai hiipua hiljalleen. Lisäksi nuoren biologisen vanhemman kotiolot ovat voineet pysyä ennallaan, eikä nuorella ole tukenaan turvallista aikuista. (Levamo 2007, 80.) Nuorella on tällöin tavallista suurempi riski syrjäytymiseen (Laaksonen 2004, 11). Syrjäytymisriskiä voi lisätä myös se, että nuorella ei ole luottamusta viranomaisiin heidän aiempien tekemien päätöksien vuoksi. Turvallisiin aikuisiin luottaminen voi olla vaikeaa ja nuori yrittää selviytyä itsenäisesti.

Jälkihuoltonuorten kohdalla siirtymiin liittyy usein viivästymiä. Siirtymät voivat alkaa liian aikaisin tai ne eivät ala lainkaan. Nuoren opinnot voivat keskeytyä, hän voi tulla nuorena raskaaksi ja lisäksi nuorella voi olla sosiaalisia ja/tai päihteisiin liittyvää ongelmaa. (Levamo 2007, 80.) Siirtymävaiheessa nuoruudesta aikuisuuteen julkisen vallan tulisi muistaa olla joustava sekä tarjota nuorelle pitkäjänteisesti tukea, vaikka yhteys nuoreen välillä katkeaisi (Heino & Johnson 2010, 286). Siirtymävaiheessa on tärkeää pyrkiä siihen, että yhteys nuoreen ei katkea. Siirtymävaiheessa nuori voi tehdä elämässään ratkaisuja, jotka vaikuttavat pitkälle hänen tulevaisuuteensa.

Kodin ulkopuolella sijaishuollossa kasvaneella nuorella toimeentulotuen käyttö on yleisempää kuin muilla ikäisillään. Lisäksi heillä on enemmän psyykelääkkeiden käyttöä ja psykiatrisia hoitjaksoja. Monelta sijaishuollossa kasvaneelta nuorelta puuttuu toisen asteen tai sitä korkeampi tutkinto. Nuoret ovat epätasa-arvoisessa asemassa siirtyessään koulutuksesta työelämään. Näiden nuorten elämässä vuorottelevat työttömyysjaksot. He tulevat muita ikäisiään aiemmin vanhemmiksi ja ennenaikaisen kuoleman riski on muita nuoria suurempi. Jälkihuoltonuorien kuolemat ovat usein liittyneet päihteisiin, tapaturmiin tai itsemurhiin. (Ristikari ym. 2016, 100 & 102.) Jälkihuollon avulla näitä tilanteita pyritään ehkäisemään oikeanlaisen ja oikea-aikaisen tuen avulla.

2.3 Jälkihuollon tarkoitus ja tehtävä

Jälkihuollon tarkoituksena on tukea sijaishuollosta kotiutumista, ylläpitää sijoituksen aikana saavutettuja myönteisiä muutoksia, auttaa saavuttamaan aikuistuvan nuoren riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiselle sekä

turvata myönteiset muutokset myös jatkossa tukitoimenpiteiden avulla (Araneva 2016, 385; HE 71/2019, vp, 3). Käytännössä jälkihuolto on nuoren tukemista ja ohjausta. Huostaanotetun ja sijaishuollossa kasvaneen nuoren omat sosiaaliset verkostot voivat olla heikot, eikä nuori välttämättä saa tarvitsemaansa tukea aikuistumiseen omasta verkostostaan. Nuori tarvitsee rinnalleen luotettavia aikuisia, joihin voi tarvittaessa tukeutua itsenäistä elämää harjoitellessa. Jälkihuolto on itsenäistymisen tukemista, ei nuoren holhoamista.

Täysi-ikäiset jälkihuoltonuoret päättävät itse elämästään ja jälkihuolto on vapaaehtoista (Pukkio & Hoikkala 2016, 15). Jälkihuolto on nuoren subjektiivinen oikeus, joka ei kuitenkaan velvoita nuorta ottamaan tukea vastaan. Nuori voi kieltäytyä jälkihuollosta. Oikeus jälkihuoltoon kuitenkin säilyy siihen saakka, kunnes nuori täyttää 25 vuotta.

Nuoren yksilölliset tarpeet ja elämäntilanne muokkaavat jälkihuollon sisältöä. Jokaisen jälkihuoltonuoren kohdalla tulisi käydä perusasiat läpi. (Laaksonen 2004, 15.) Keskeisintä jälkihuollon toteuttamisessa on nuoren oma osallisuus, mukana olo asioissa keskusteltaessa ja ratkoessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014, 26). Nuori saa itse päättää ja vaikuttaa siihen, millaista tukea hän on valmis vastaanottamaan. Jälkihuollon on tarkoitus vahvistaa nuoren omaa kokemusta itsenäisestä pärjäämisestä, siksi nuori on tärkeää ottaa mukaan suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Jälkihuollon suunnittelu on hyvä aloittaa hyvissä ajoin, noin vuotta ennen sijoituksen päättymistä. On tärkeää, että jälkihuollon työntekijällä on riittävästi aikaa tutustua asiakkaaseen etenkin silloin, jos nuori tarvitsee pitkäjänteistä rinnalla kulkemista. (Pukkio 2016, 75.) Usein jälkihuollon suunnittelu tapahtuu yhteistyössä sijaishuollossa toimivien sosiaalityöntekijöiden kanssa. On tärkeää myös huomioida se, että nuorella on riittävästi aikaa totuttautua työntekijävaihdokseen sekä tutustua rauhassa uuteen työntekijäänsä.

Jälkihuollon suunnitteluvaiheessa keskeisintä on, että nuori saa riittävästi tietoa jälkihuolto-oikeudesta ja jälkihuollon palveluista. Nuorelle tulee kertoa hänen oikeutensa sekä riittävän selkeästi jälkihuollon sisällöstä. Asiakkaan sitoutumista riittävään tukeen helpottaa tieto ja ymmärrys jälkihuollon sisällöstä. (Pukkio 2016,

75.) Perusedellytyksenä onnistuneelle jälkihuollolle on, että nuori kokee tarvitsevänsä apua ja on valmis sitä vastaanottamaan (Känkänen 2013, 270).

Jälkihuollon sisältö määrittyy lastensuojelulain 30 § mukaisen asiakassuunnitelman mukaisesti (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §). Asiakassuunnitelmassa jälkihuollon tarve arvioidaan ja kartoitetaan. Käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet voivat olla mitä tahansa sosiaalihuollon tai terveydenhuollon palveluita. (Araneva 2016, 385.) Asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus, määritetään tavoitteet sekä palvelut ja tukitoimet, joita nuori saa. Asiakassuunnitelma toimii työkaluna työskentelyn edetessä. Jälkihuollossa nuoren omatyöntekijänä toimii aina lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Nuoren omatyöntekijä vastaa asiakassuunnitelman päivittämisestä. Asiakassuunnitelmaa päivitetään tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Jälkihuollon toteuttamisessa myös arviointi on tärkeää. Arvioinnissa tulee huomioida itsearviointi sekä palaute muilta toimijoilta. Arviointi on oleellinen osa lastensuojelutyötä, laadunhallintaa ja kehittämistä. Itsearvioinnin avulla voidaan tarkastella jälkihuollon työyksikön toimintaa sekä työkäytäntöjä. Jälkihuoltonuorilta kannattaa kerätä asiakaspalautetta ja samoin heidän lähiverkostoiltaan. (Laaksonen 2004, 16 & 47.)

Jälkihuolto päättyy nuoren täyttäessä 25 vuotta. Jälkihuollon päättyessä sosiaalityöntekijä laatii asiakkaan kanssa tarvittaessa suunnitelman, jossa kuvataan nuoren käytettävissä olevat palvelut jälkihuollon jälkeen. Näin varmistetaan, että nuori ei jää ilman tukea jälkihuoltovelvoitteen jälkeen ja sosiaalityöntekijä voi tukea nuorta kunnan yleisten palveluiden ja tukitoimien piiriin. (HE 71/2019 vp, 3.)

2.4 Jälkihuollon tuki aikuisuuteen kasvussa

Jälkihuollon tuki räätälöidään aina nuoren omien tarpeiden mukaan. Yleisimmin jälkihuollon tuki kohdentuu asumiseen, koulutukseen, työn ja vapaa-ajan tukeen, taloudellisten asioiden tukeen, psykososiaaliseen tukeen ja nuoren lähiverkoston tukemiseen. Kuten aiemmin mainitsin, jälkihuollon tukitoimet voivat olla mitä vain sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita (ks. Araneva 2016, 385).

Asuminen

Kunnan velvollisuuteen kuuluu järjestää jälkihuoltonuorelle asunto jälkihuollon ajaksi (Laaksonen 2004, 31). Asuminen jälkihuollossa voidaan toteuttaa monella tavalla, tuen tarpeen, iän ja jälkihuoltoa edeltävän sijaishuoltopaikan mukaan. Sijaishuollon jälkeen nuori voi muuttaa itsenäisesti omaan vuokra-asuntoon tai vanhempiensa luokse. Nuori voi myös jäädä asumaan sijaisperheen luokse tai perhekodin tai laitoksen yhteydessä olevaan tukiasuntoon tai -yksikköön. Olennaista on, että nuori saa asumiseensa tarvittavan tuen. (Pukkio & Hoikkala 2016, 19–20.) Itsenäistymisen kannalta on tärkeää, että nuori saa kotiinsa tukea. Yksinasuminen voi tuntua jännittävältä, uudelta ja osittain pelottavalta. Nuori voi tarvita tukea käytännön asioiden hoitamisessa, kuten siisteyden ylläpidossa tai vuokran maksussa.

Koulutus, työ ja vapaa-aika

Jälkihuoltonuoren elämäntilanteiden kirjo on laaja, nuori voi suorittaa opintojaan, olla työelämässä tai työttömänä. Nuorten kohdalla täysi-ikäistyminen voi aiheuttaa haastetta opintojen suhteen. Sijaishuollon päättyminen ja jälkihuollon vapaaehtoisuus voivat aiheuttaa nuorelle mahdollisuuden jättää koulun kesken ja lähteä vapaan elämän houkutusien perään. (Laaksonen 2004, 37–38.) Lastensuojelun asiakkailla koulunkäyntiin motivoituminen on haasteellista; jopa puolet sijaishuollossa olleista jäävät vaille toisen asteen koulutusta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 10). Työttömänä olevan nuoren voi ohjata saamaan TE-palveluiden työllistymispalveluita. Nuoren on mahdollista hakeutua TE-palveluiden kautta opiskelemaan tai työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin, jos nuorella ei ole vielä tietoa tulevaisuuden haaveistaan. Työllistymistä edistäviä toimenpiteitä voivat olla mm. kuntouttava työtoiminta tai työkokeilu. Jälkihuollon avulla voidaan kannustaa ja tukea nuorta harrastus- ja vapaa-ajan toimintaan (Laaksonen 2004, 39). Harrastus- ja vapaa-ajan toimintaa voidaan usein tukea taloudellisesti.

Taloudellinen tuki

Jälkihuoltonuori on oikeutettu saamaan yleisien etuuksien lisäksi erityistä taloudellista tukea yksilöllisten tuen tarpeidensa mukaan. Oman toimeentulon hankkiminen toimii kuitenkin lähtökohtana. Jälkihuoltonuoren taloudellisen tilanteen haavoittuvuutta lisää se, että nuorten vanhemmilla ei ole usein

mahdollisuutta tukea nuorta taloudellisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 18–20.) Taloudellisen tuen myöntämisessä sosiaalityöntekijän tulee käyttää omaa asiantuntijuuttaan ja arvioida taloudellisen tuen tarvetta. Nuorta tulee tukea ja ohjeistaa taloudellisissa asioissa. Nuoren kanssa voi yhdessä seurata, miten paljon nuorella on rahaa käytettävissä ja mihin nuori käyttää rahaa eli laatia budjetin. Taloudellinen tuki voidaan kohdistaa maksusitoumuksin vain tiettyihin hankintoihin tai myöntää tukea jälkikäteen kuittia vastaan, jotta voidaan varmistua tuen kohdistuneen sovittuun tarpeeseen.

Nuorelle kertyy lastensuojelulain 77 § mukaisesti itsenäistymisvaroja, kun lapsi tai nuori on ollut sijoitettuna avohuollon tukitoimin, huostaanotettuna tai jälkihuoltona (Lastensuojelulaki 417/2007, 77 §). Itsenäistymisvarat on tarkoitettu pääasiallisesti nuoren itsenäistymistä tukevaan toimintaan ja niihin liittyviin hankintoihin. Itsenäistymisvarojen avulla voidaan tukea mm. asunnon kalustamista, opiskelumateriaalien ostoa tai ajokortin hankintaa. Itsenäistymisvaroja ei katsota tuloiksi eikä niihin voi kohdistaa perintää. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 20.)

Itsenäistymisvarojen määrä määräytyy asiakasmaksulain 14 § mukaan. Kunnan sosiaalitoimi vastaa itsenäistymisvarojen maksamisajankohdasta. Itsenäistymisvarat tulee maksaa viimeistään asiakkaan täyttäessä 25-vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 77 §.) Itsenäistymisvarat alkavat kertymään siitä alkaen, kun lapsen tai nuoren sijaishuolto alkaa ja niitä kertyy siihen saakka, kun sijoitus päättyy. Sosiaalityöntekijä hallinnoi itsenäistymisvarojen käyttöä ja päättää mihin, menoihin niitä myönnetään. Jälkihuollosta kieltäytyvän nuoren itsenäistymisvarat voidaan maksaa vasta kun nuori täyttää 25-vuotta, vaikka nuori ei ottaisi jälkihuollon palveluita vastaan. Jälkihuollosta kieltäytyminen ei edellytä itsenäistymisvarojen maksua, vaikka nuori saattaa luulla saavansa itsenäistymisvarat omaan käyttöönsä kieltäytyessään jälkihuollosta. Itsenäistymisvarojen myöhäisemmän maksamisen ajatuksena on, että tuki saadaan kohdennettua itsenäistymisen tueksi eikä esimerkiksi hetken mielijohteeseen.

Psykososiaalinen tuki

Jälkihuollossa psykososiaaliseen tukeen kuuluu henkilökohtaista neuvontaa, ohjausta ja tukea arjessa selviytymisessä sekä tukea itsenäisen elämisen

taitoihin. Kuten esimerkiksi lomakkeiden täyttöä, yhdessä asiointia eri virastoissa tai kotivakuutuksen laatimista. Palveluohjauksen avulla nuori voidaan ohjata tarvitsemiensa palveluiden piiriin, kuten terveystaloihin tai TE-palveluihin. Psykososiaalinen työ jälkihuollossa voi olla myös korjaavaa työtä. Nuorella voi olla päihteiden ongelmakäyttöä tai muita elämänhallintaan liittyviä haasteita. Yksi käytetyimmistä tukimuodoista on nuoren ja sosiaalityöntekijän väliset kahdenkeskiset tapaamiset. Psykososiaalista tukea voidaan antaa ohjaajan tai muun työntekijän kautta. (Pukkio & Hoikkala 2016, 17.)

Nuoren lähiverkoston tukeminen

Jälkihuollon yhtenä osana on lähiverkoston tukeminen. Lähiverkoston tukeminen pitää sisällään verkostokartoitusta, yhteydenpitoa ja tukitoimia. Itsenäistymisen tukena lähiverkoston olemassaolo on kiistaton. Jollain nuorilla ei ole lainkaan sukulaissuhteita, joten on tärkeää ylläpitää niitä ihmissuhteita, joita nuori pitää tärkeinä. Verkostokartoituksen avulla voidaan selkeyttää nuoren lähellä olevia ihmisiä. Jos nuoren tukiverkosto on niukka tai muuten riittämätön, voi nuoren kohdalla käyttää tukena mm. tukihenkilötoimintaa. (Laaksonen 2004, 16 & 43–45.) Jälkihuollossa voidaan tukea nuoren yhteydenpitoa vanhempiinsa, muihin sukulaisiin, läheisiin tai entiseen sijaishuoltoapaikkaan maksamalla matkakuluja (Pukkio & Hoikkala 2016, 22–23).

2.5 Aiempi tutkimus jälkihuollosta

Suomessa jälkihuoltoa on tutkittu erilaisin seurantatutkimuksin (Eronen 2013; Jahnukainen & Hyytiäinen 2009; Kestilä ym. 2012), vertaistutkimuksin (Törrönen & Vauhkonen 2012) ja muiden tutkimuksien avulla (Reinikainen 2009). Kansainvälisesti jälkihuollosta tehtyä tutkimusta löytyy runsaasti, mutta niissä tulee huomioida se, että jokaisessa maassa jälkihuoltoa toteutetaan oman lainsäädännön puitteissa ja konteksti voi erota suomalaisesta jälkihuollosta.

Suomessa tehdyistä tutkimuksista Eronen (2013) tutkii huostaanotettujen lasten institutionaalisia polkuja huostaanoton jälkeen. Tutkimuksessa on sivuttu myös jälkihuoltoa, pääpainon ollessa huostaanotossa ja sijaishuollossa. Jahnukainen ja Hyytiäinen (2009) ovat tutkineet SOS-lapsikylässä kasvaneiden nuorten nykyistä elämäntilannetta ja kokemuksia aiemmasta sijoituksesta. Kestilän ym. (2012) seurantatutkimus tarkasteli kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja

nuorten pärjäämistä varhaisessa aikuisuudessa. Aineistona toimi suomalainen kohorttiaineisto. Törrösen ja Vauhkonen (2012) tutkimus käsitteli nuorten kokemuksia sijaishuollosta ja itsenäistymisvaiheesta. Ja Reinikaisen (2009) tutkimus tutki nuorten kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Oma tutkielmani keskittyy nuorten kokemuksiin jälkihuollon toteuttamisesta.

Erosen (2013) tutkimustulosten mukaan kolme tärkeintä jälkihuollon tavoitetta liittyivät koulunkäyntiin, opiskeluun, itsenäiseen asumiseen tai arkeen sekä raha-asioiden hoitoon. Taloudellinen tuki, asunnon ja opiskelupaikan haussa avustaminen ja psykososiaalinen tuki olivat olleet jälkihuollon tuen muotoja. (Eronen 2013, 72.) Törrösen ja Vauhkonen (2012) tutkimuksessa nousivat esiin itsenäistymisprosessiin liittyvät tunteet, nuorten kokemukset vastuusta ja tuen vastaanottamisesta ja pärjäämisestä. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 100–101.) Käyttämässäni teoriakirjallisuudessa korostetaan myös Erosen (2012, 72) mukaisia tavoitteita. Psykososiaalisen tuen tarve nousee selvästi esille aiemmin tehdyssä suomalaisessa tutkimuksessa.

Suomalaisissa tutkimuksissa Jahnukainen ja Hyytiäinen (2009) havaitsivat, että nuorten elämäntilanne oli pääosin hyvin samanlainen kuin väestötasolla yleensä. Lisäksi tutkimuksessa havaittiin, että kohderyhmän naiset olivat saaneet lapset muuta väestötasoa aiemmin ja kohderyhmä näyttäytyi muuta väestöä pienituloisempana. (Jahnukainen & Hyytiäinen 2009, 46.) Kestilän ym. (2012) tutkimuksen tuloksissa nousi esiin, että sijoitettuna olleet pärjäsivät ikäisiään huonommin seuraavissa: koulutusaste oli matalampi, he saivat useammin toimeentulotukea, heillä oli enemmän mielenterveyden ongelmia, he tekivät rikoksia ja tulivat nuorena vanhemmiksi. (Kestilä ym. 2012, 600 & 612.) Reinikaisen (2009) tutkimus osoitti, että tutkimukseen osallistuneet ovat pärjäsivät huonommin koulutuksen, taloudellisen tilanteen ja työtilanteen suhteen kuin muu väestö. Itsenäisen elämän alkuvaihe oli vaikea, vallitsevia tunteita olivat yksinäisyys, epävarmuus ja levottomuus. Myöhemmässä vaiheessa elämönhallinnan tunne oli syntynyt ja vahvistunut. Nuoret hyväksyivät oman menneisyytensä ja löysivät omat vahvuutensa. (Reinikainen 2009, 191–193.) Jälkihuollon avulla pyritään vahvistamaan nuoren koulutusvalmiuksia, työllistymismahdollisuuksia tuen, ohjauksen ja eri tukipalveluiden keinoin.

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuskysymys, tutkimustehtävä ja käytetyt menetelmät

Kandidaatintutkielmani tehtävänä on selvittää kirjallisuuskatsauksen keinoin, miten jälkihuoltoon oikeutetut nuoret ovat kokeneet jälkihuollon tukeneen heidän aikuisuuteen kasvuaan. Tavoitteena on löytää hyviä käytäntöjä jälkihuollon toteuttamiseen sekä tunnistaa millaisissa osa-alueissa nuoret kokevat tarvitsevansa apua. Tutkimustehtäväni jakautuu kahdeksi tutkimuskysymykseksi:

1. *Miten nuoret kuvaavat jälkihuollon toteuttamista?*
2. *Miten jälkihuollon kautta tarjotut palvelut ovat vastanneet nuorten tarpeisiin?*

Tutkielman kohderyhmänä ovat 18–24-vuotiaat nuoret, jotka ovat oikeutettuja lastensuojelulain mukaiseen jälkihuoltoon. Olen rajannut aiheeni ulkopuolelle alaikäiset jälkihuoltoon oikeutetut lapset ja nuoret sekä kotoutumislain mukaiseen jälkihuollon piiriin kuuluvat nuoret.

Kandidaatintutkielmani on toteutettu kirjallisuuskatsauksena eli laadullisena review-tutkimuksena. Kirjallisuuskatsauksen katsotaan olevan metodi ja tutkimustekniikka. Kirjallisuuskatsaus tutkii aiemmin tehtyjen tutkimuksien tutkimustuloksia, jotka toimivat pohjana uudelle tutkimukselle. (Salminen 2011, 4.) Sen tarkoituksena on nostaa suuresta tietomassasta esiin oleellisin ja luoda katsaus tiettyyn aihepiiriin (Kallio 2006, 18). Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin, kuvailevaan ja systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin. Oma tutkimukseni on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus toimii yleiskatsauksena, siinä ei käytetä tiukkoja tai rajattuja sääntöjä. Sen avulla voidaan laaja-alaisesti kuvata tutkittavaa ilmiötä sekä tarvittaessa luokitella ilmiön ominaisuuksia. (Salminen 2011, 6.)

3.2 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusaineiston keruu käynnistyi syksyllä 2020. Aineiston haun tueksi osallistuin Tampereen yliopiston kirjaston järjestämään tiedonhaun työpajaan. Aineiston tiedonhaku keskittyi pääsääntöisesti kirjaston hakupalvelimiin, kuten

Andor-tietokantaan, Finnaan, ProQuestiin ja Trepoon. Aineiston haussa hakusanoina toimivat seuraavat termit: *jälkihuolto, tutkimus, kokemukset, sijaishuollosta jälkihuoltoon, huostaanotto ja jälkihuolto, leaving care, aging out of care, after care, from care to adulthood*. Aineiston haussa yhdistelin hakusanoja ja käytin katkaisumerkkiä sekä muita haun rajauksia (AND, OR, NOT). Lisäksi olen käyttänyt hyväkseni myös ”helmenkasvatus” hakustrategiaa, joka tarkoittaa lähdetiedon hakua esimerkiksi aiemmin tehdyn tutkimuksen lähdeluettelon kautta. Olen tutustunut jälkihuollosta kirjoitettuun kirjallisuuteen, oppaisiin, erilaisiin tutkielmiin ja opinnäytteisiin, raportteihin sekä työpapereihin.

Aineiston haku tuotti runsaasti kansainvälisiä vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita. Suomessa vertaisarvioitua tutkimusta jälkihuollosta ei ole tehty. Rajasin saatuja hakutuloksia sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaisesti (taulukko 1). Suurin osa kansainvälisistä tutkimusartikkeleista ei täyttänyt omia sisäänottokriteereitani. Suurimmat syyt poissulkuun olivat, että tutkimuksissa ei noussut esiin nuorten kokemukset, jälkihuollon kautta saatu tuki ja palvelut sekä tutkimukset olivat julkaistu ennen 2010-lukua. Lopulta kansainvälisistä tutkimusartikkeleista vain kourallinen täytti sisäänottokriteerini.

Taulukko 1. Sisäänotto ja poissulkukriteerit

Sisäänotto	Poissulku
Vertaisarvioitu	Ei vertaisarvioitu
Julkaistu 2010-luvulla	Julkaistu ennen 2010-lukua
Kohderyhmä jälkihuoltonuoret	Tutkimus ei kosketa jälkihuoltoa
Tutkimuksessa selvitetty nuorten kokemuksia tai/ja tutkittu jälkihuollon kautta saatua tukea ja palveluita	Tutkimuksessa ei tule ilmi nuorten kokemukset tai jälkihuollon kautta saatu tuki ja palvelut
Kirjoituskielenä suomi tai englanti	Kirjoituskielenä muu kieli

3.3 Tutkimusaineisto ja tutkimusetiikka

Lopulta omaksi tutkimusaineistokseni valikoitui kuusi kansainvälistä vertaisarvioitua tutkimusartikkeliä (liite 1). Tutkimusaineistoni tutkimukset ovat toteutettu pääsääntöisesti haastattelututkimuksina Ruotsissa (Höjer & Sjöblom

2014; Höjer & Sjöblom 2010), Norjassa (Paulsen & Berg 2016), Jordaniassa (Ibrahim & Howe 2011) ja Isonsa-Britanniassa (Liabo ym. 2016). Yksi tutkimusartikkeli (Häggman-Laitila ym. 2018) on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, jossa oli mukana tutkimuksia muun muassa Englannista, USA:sta, Kanadasta, Ghanasta, Intiasta, Norjasta ja Ruotsista.

Pääsääntöisesti kaikkien tutkimusartikkeleiden tarkoituksena on tutkia nuoren siirtymäsiirtoja sijaishuollosta aikuisuuteen. Lisäksi artikkeleissa painottuu vahvasti nuoren kokemus ja näkökulma. Artikkelit pyrkivät selvittämään, millaisia tunteita siirtymät ovat herättäneet, millaista tukea nuoret ovat kokeneet tarvitsevansa siirtymävaiheessa ja millaista tukea nuoret ovat tällöin saaneet. Kaikki artikkelit on kirjoitettu englanniksi. Kontekstina toimii luonnollisesti kyseisen maan lainsäädäntö, joka eroaa suomalaisesta lainsäädännöstä ja jälkihuollon kontekstista. Artikkeleissa sijaishuollon päättymistä ja sen jälkeistä aikaa kuvataan termeillä *after leaving care* ja *transition to adulthood/independent living*. Kyseiset termit olen suomentanut koskemaan sijaishuollon päättymistä ja sen jälkeen tarjottavaa tukea. Käytän analyysissä termiä *jälkihuolto* kattamaan kaikkea sijaishuollon jälkeen tarjottavaa tukea. Monissa artikkeleissa jälkihuollon nuorista käytetään termiä *care leavers*. Tälle ei ole suoraa suomalaista vastinetta, joten käytän analyysissä kaikista sijaishuollon päättäneistä termiä *nuori*.

Tieteellisen tutkimuksen katsotaan olevan eettisesti hyväksyttävä, luotettava ja tulokset uskottavia, jos tutkimuksen teossa on noudatettu tieteellistä käytäntöä. Keskeiset lähtökohdat hyvään tieteelliseen käytäntöön ovat muun muassa rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus koko tutkimusprosessin sekä raportoinnin aikana, avoimuus ja muiden tutkijoiden huomioon ottaminen kunnioittavalla tavalla. Jokainen tutkija vastaa ensisijaisesti itse hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.) Pyrin noudattamaan tutkielmassani huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimusaineiston analyysissä ja tutkimustuloksia esittäessä. Kirjaan ylös tarkasti aineiston analyysiprosessin. Lisäksi noudatan hyvää tieteellistä käytäntöä kirjaamalla lähdeviitteet ja lähteet esiin luotettavasti ja tarkasti.

3.4 Tutkimusaineiston analyysi

Käytän kandidaatintutkielmassa analyysitapana sisällönanalyysiä ja teemoittelua. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää laadullista tutkimusta tehtäessä (Tuomi & Sarajärvi 2018). Teemoittelun avulla tutkimusaineistosta on mahdollista nostaa esiin teemoja, jotka valaisevat tutkimusongelmaa sekä sen avulla teemojen esiintymistä ja ilmenemistä voidaan vertailla (Eskola & Suoranta 2000, 174).

Aloitin aineiston analyysin lukemalla aineiston läpi englanniksi ja suomensin siitä tarvittavia osia. Aineiston läpi käymisen aikana tarkastelin vielä omia sisäänottoja poissulkukriteereitani. Aineistosta vaihtui muutama artikkeli, jonka jälkeen palasin aiempien aineistohakujen pariin ja valitsin uudet tutkimusartikkelit poissuljettujen tilalle.

Aineiston analyysi käynnistyy alkuperäisilmaisujen pelkistämisestä, jolloin aineistosta etsitään tutkimustehtävän tai -ongelman kaltaisia kysymyksiä ja tunnistetaan asiat, joista ollaan kiinnostuneita (Miles & Huberman 1994; ref. Tuomi & Sarajärvi 2018). Seuraavaksi suoritin aineistolle toisen lähiluvun, jolloin poimin korostuskynän avulla kyseisestä artikkelista kaikki sellaiset tulokset, jotka jollain tavalla koskettivat nuorten kokemuksia jälkihuollosta ja elämästä sijaishuollon jälkeen, saadusta tai saamatta jääneestä tuesta, palveluista tai siitä, mitä he olisivat kaivanneet jälkihuollosta. Kokosin jokaisesta artikkelista keräämäni tutkimustulokset omaan Word-tiedostoon. Löytämäni tutkimustulokset kirjasin ylös suomeksi ranskalaisin viivoin lähdeviitteitä käyttäen.

Seuraavana vaiheena sisällönanalyysissä on pelkistettyjen ilmaisujen kokoaminen yhteen eri alakategorioihin ja ne nimetään sisältöä kuvaavalla nimellä (Miles & Huberman 1994; ref. Tuomi & Sarajärvi 2018). Kokosin toisen lähiluvun jälkeen jokaisen löytämäni tutkimustuloksen yhteen uuteen Word-tiedostoon ja aloitin tunnistamaan löytämistäni tuloksista yhteneväisiä teemoja. Ensimmäisellä teemoittelu kerralla tunnistin yhteneväisyyksiä seuraavista teemoista: *odotukset, tunteet, suunnittelu, työntekijään ja tapaamisiin kohdistuvat kokemukset, haasteet ja nuorten esiintuomat huolet, asuminen, talous, työ, koulutus ja emotionaalinen tuki*. Näiden lisäksi vielä yhtenä teemana oli *muu tuki*,

jonka alle kokosin sellaiset tulokset, jotka omasta mielestäni eivät sopineet muiden otsikoiden alle.

Analyysi jatkuu samansisältöisten alakategorioiden yhdistämisellä toisiinsa ja muodostamalla niistä yläkategorioita. Yläkategoriat muodostavat pääkategoriat. Ja lopulta niistä muodostuu yksi kaikkia kuvaava kategoria, jonka avulla vastataan tutkimuskysymykseen. (Miles & Huberman 1994; ref. Tuomi & Sarajärvi 2018.) Alustavan teemoittelun jälkeen aloin hahmotella tuloksia suurempien teemakokonaisuuksien alle. Aineisto jakautui jälkihuollon toteuttamisen ja sen herättämien tunteiden sekä jälkihuollon palveluiden alle. Jälkihuollon toteutumisen alle kokosin kaikki ne tutkimustulokset, jotka koskettivat muutosvaihetta sijaishuollosta itsenäiseen elämään, mutta eivät sisältäneet konkreettisesti saatua tukea. Siirtymävaiheen herättämät tunteet muotoutuivat omaksi teemakseen. Kolmantena teemana oli jälkihuollon kautta tarjotut palvelut, johon kokosin ne tutkimustulokset, jotka koskettivat saatua tai kaivattua tukea liittyen asumiseen, taloudelliseen tukeen, työhön tai koulutukseen ja emotionaaliseen tukeen. Teemoittelun aikana omat tutkimuskysymykseni ohjasivat osaltaan prosessin etenemistä ja tuloksien teemoittelua.

Teemoittelun jälkeen vuorossa oli tutkimustuloksien yhdistäminen ja auki kirjoittaminen. Ensimmäisen tarkastelukierroksen aikana tulokset muotoutuivat aiemmin esitetyn jaon mukaisesti (jälkihuollon toteuttaminen, tunteet ja palvelut). Tutkimustuloksia analysoidessa totesin, että aiemmin esitetty jako ei vastannut tutkimuskysymyksiini tarkalleen. Viimeisen tulosten käsittely kierroksen aikana tulokset jakautuivat seuraaviin teemoihin: *jälkihuollon toteutuminen ja nuorten saama tuki ja tuen tarpeet* (ks. taulukko 2).

Taulukko 2. Analyysin tulokset

Pääteemat	Sisältö
Jälkihuollon toteutuminen	Siirtymävaihe ja sen herättämät tunteet
	Suunnittelu, nuoren osallisuus, tuen saaminen
Nuorten saama tuki ja tuen tarpeet	Asuminen
	Taloudellisten asioiden tuki
	Työ ja koulutus
	Psykososiaalinen tuki
	Muu tuki

Jälkihuollon toteutumisen alle keräsin aineistostani sellaiset tulokset, jotka kuvaavat siirtymävaihetta sijaishuollosta itsenäiseen elämään ja sen herättämiä tunteita sekä siirtymävaiheen suunnittelua, nuoren omaa osallisuutta ja tuen saamista yleisellä tasolla. Nuorten saaman tuen ja tuen tarpeiden alle kokosin sellaiset tutkimustulokset, jotka kuvaavat nuorten saamia tai kaipaamia palveluita. Aineistossa yleisimpinä tuen muotoina olivat: asumiseen saatu tuki, taloudellisten asioiden tuki, työhön ja koulutukseen saatu tuki, psykososiaalinen tuki sekä muu tuki, mikä pitää sisällään mm. tukea käytännön asioiden hoitamiseen.

4. AIKUISUUTEEN KASVU JA JÄLKIHOULLON TUKI NUORTEN KUVAAMANA

4.1 Jälkihuollon toteutuminen sijaishuollon päättyessä

Aineistossa nousi esiin yhtenä teemana jälkihuollon toteutuminen sijaishuollon päättyessä. Nuoren kuvasivat jälkihuollon toteutumista siirtymävaiheen ja sen herättämien tunteiden, siirtymävaiheen suunnittelun ja oman osallisuuden kautta. Lisäksi nuoret kuvasivat tuen saamista yleisellä tasolla.

Siirtymävaihe ja sen herättämät tunteet

Nuoret kuvasivat siirtymävaihetta sijaishuollosta kohti aikuisuutta joko positiivisena tai negatiivisena muutoksena heidän elämäntilanteessaan. Yleensä nuorilla oli myönteisiä ajatuksia heidän tulevaisuudestaan, ja nuoret kokivat siirtymän mahdollisuutena uudelle alulle. Nuorten päätavoitteena oli luoda itselleen parempi elämä. Siirtymä koettiin negatiivisena silloin, kun nuorella ei ollut vanhempaa tai muuta tukiverkostoa, joka olisi antanut nuorelle tukea ja neuvoja aikuisuuteen kasvussa. Negatiiviset ajatukset liittyivät lisäksi nuoren työllisyyteen, mielenterveyteen, lasten kasvatukseen ja viranomaisten kanssa toimimiseen. (Häggman-Laitila ym. 2018, 138 & 141.)

Nuorilla oli pelkoja liittyen yksinäisyyteen, eristäytyneisyyteen ja he pelkäsivät sosiaalista hylkäämistä heidän taustojensa ja perheen puuttumisen vuoksi (Höjer & Sjöblom 2010, 125; Ibrahim & Howe 2011, 2472). Lisäksi nuoria lannisti ajatus vertaisten ja kannustavien aikuisten menettämisestä ja pelko mahdollisesta syrjäytymisestä ja asunnottomuudesta. He pelkäsivät myös keskeytyksiä opintojen suorittamisessa ja tunnetta siitä, että heistä tuli helppo kohde ulkopuolisille suojelun ja tuen puutteen vuoksi. (Häggman-Laitila ym. 2018, 138.)

Nuoret halusivat salata heidän taustansa. He eivät halunneet tulla nähdyksi sosiaalisesti eristettyinä, uhreina tai avuttomina. (Häggman-Laitila ym. 2018, 140.) Siirtymävaiheen aikana nuoret kohtasivat haasteita koskien heidän koulutustasoaan, asumista, työllisyyttä, taloudellista tilannetta, päivittäiseen elämään liittyvien taitojen, suhteiden rakentumista, kulttuurinormien omaksumista sekä terveystalveluiden käyttämistä. Nuoret joutuivat kohtaamaan

haasteet enimmäkseen yksin. (Häggman-Laitila ym. 2018, 141–142.) Nuoret kokivat, että muut voivat helposti käyttää heitä hyväkseen taloudellisesti ja ammatillisesti sekä nuorten naisten osalta seksuaalisesti (Ibrahim & Howe 2011, 2471). Jotkut nuoret kokivat olevansa vaarassa kimppa-asunnoissa ja pelkäsivät ystävien käyttävän heitä hyväkseen (Liabo ym. 2016, 186). Nuorten selviytymistaidot olivat vähäiset (Häggman-Laitila ym. 2018, 142). Yksi selviytymisstrategia oli pitää matalaa profiilia ja rajoittaa sosiaalista kanssakäyntiä (Ibrahim & Howe 2011, 2471).

Siirtymävaiheen suunnittelu, nuoren oma osallisuus ja tuen saaminen

Siirtymävaihe sijaishuollosta itsenäiseen asumiseen koettiin usein valmistelemattomana prosessina. Osalla nuorista siirtymävaihe oli tapahtunut ilman tukea, ja osa oli saanut tähän pienen tuen. (Häggman-Laitila ym. 2018, 138 & 141). Sijaishuollon päättyessä nuoret kuvasivat, että heidän ensimmäisinä tehtävinä oli löytää itselleen asunto, työpaikka tai opiskelupaikka ja selvittää myös taloudellisesti. Usein nuoret kohtasivat haasteet yksin. (Ibrahim & Howe 2011, 2471; Häggman-Laitila ym. 2018, 141.)

Nuoret kuvasivat heidän olleen yleensä keskeisessä asemassa suunniteltaessa siirtymiä, mutta kuitenkin heidän mukaansa siirtymät olivat olleet lähes aina aikuisten johtamia. Osa kuvasi, etteivät he voineet osallistua tärkeisiin päätöksiin tai he eivät saaneet tietoa päätöksistä. Toisaalta osa nuorista kuvasi omaavansa kokemusta palveluiden suunnitteluun osallistumisesta ja he kokivat, että heidän panostaan oli tällöin arvostettu. (Liabo ym. 2016, 188.)

Nuoret kuvasivat tarvitsevansa siirtymävaiheessa apua joltain, joka auttaisi nuorta aikuisuuteen kasvussa. Tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat samalla itsenäisiä, mutta myös riippuvaisia saamastaan tuesta. Nuoret kokivat, että tuen antamisen, rohkaisemisen ja työntekijöiden odotusten välillä tulisi vallita tasapaino. (Paulsen & Berg 2016, 128 & 130.) Nuoret kokivat jääneensä ilman riittävää tukea. He olisivat kaivanneet kokonaisvaltaista ja huolellisesti suunniteltua tukea. (Häggman-Laitila ym. 2018, 141–142.) Nuorten tuen tarve sekä sisältö vaihtelivat. Nuoret kokivat, että tuen tulisi vastata heidän tarpeitaan ja olla ikätasoon sopivaa. He kuvasivat tarvitsevansa ohjausta, neuvoja ja palautetta valintojen tekemiseen. Osa koki tarvitsevansa viikoittaista tukea. Nuoret kokivat tärkeänä sen, että heillä oli olemassa joku kontakti, joka auttaisi

tarvittaessa ja heillä olisi joku, jolle puhua. (Paulsen & Berg 2016, 128.) Toistuva teema oli tarve saada jatkuvaa tukea asiantuntevalta ja helposti lähestyttävältä sosiaalityöntekijältä ja jotkut kokivat, että tuen puute oli vaikuttanut suoraan heidän kasvuunsa aikuisuuteen. Nuorilla oli myös haasteita tavoittaa omaa työntekijäänsä. Osa ajatteli tämän johtuvan työntekijöiden työmäärästä, mutta he nostivat asian kuitenkin huolenaiheeksi. (Liabo ym. 2016, 188.)

4.2 Nuorten saama jälkihuollon tuki ja tuen tarpeiden kohdentuminen

Toisena teemana aineistossa nousi esille nuorten saama tuki eli heidän saamansa palvelut. Lisäksi aineistosta nousi esiin nuorten tarpeet siitä, millaista tukea he olisivat kaivanneet. Edellisessä luvussa nuoret kertoivat tarvitsevansa itsenäistymisvaiheessa tukea aikuisuuteen kasvussa. Tässä luvussa tarkastelen tarkemmin, millaista tukea nuoret ovat saaneet ja onko se vastannut heidän tarpeitaan. Keskeisimpinä tuen muotoina ja nuorten tarpeina nousivat esiin asuminen, taloudellisten asioiden tuki, työ ja koulutus, psykososiaalinen tuki sekä muu tuki.

Asuminen

Asuminen nostettiin yhdeksi keskeisimmäksi hyvinvoinnin tekijäksi (Liabo ym. 2016, 186). Nuorille oli tärkeää löytää itselleen turvallinen ja kohtuuhintainen asunto ja tärkeäksi koettiin myös asumiseen saatu tuki (Höjer & Sjöblom 2014, 79; Höjer & Sjöblom 2010, 122). Asumiseen liitettiin usein epävarmuuden tunteita ja erilaisia haasteita, kuten haasteita löytää oma asunto. Osa heistä koki epävarmuutta ja he pelkäsivät joutuvansa asunnottomiksi. Jotkut nuoret olivat köyhiä ja heidän tuli löytää itselleen halpa asunto usein köyhiltä alueilta. (Höjer & Sjöblom 2010, 123; Ibrahim & Howe 2011, 2471–2472.)

Aineistossa Ibrahimin ja Howen (2011, 2472) haastattelemista nuorista noin puolet kokivat saaneensa jonkinlaista tukea asunnon haussa. Kun taas Höjerin ja Sjöblomin (2014, 79) haastattelemista nuorista 20 % kertoi saaneensa tukea asunnon haussa sosiaalitoimelta. Nuoret kokivat tarvinneensa erityisesti apua asunnon hakuun, muuttamiseen ja asioiden korjaamiseen omassa kodissa (Höjer & Sjöblom 2010, 122).

Taloudellisten asioiden tuki

Aineistossa nousi esiin nuorten haasteet raha-asioiden kanssa ja nuoret kamppailivat taloudellisesti (Ibrahim & Howe 2011, 2473). Suurin osa haastatelluista nuorista koki rahankäytön aiheuttavan voimakasta ahdistusta. Nuorten yleisimpiä toiveita liittyen taloudellisten asioiden tukeen oli taloudellinen neuvonta laajemmassa merkityksessä. Esimerkiksi nuoret kuvasivat tarvitsevansa apua siihen, kuinka maksetaan laskut, miten budjetoidaan - mitä, milloin ja miten kannattaa ostaa sekä miten suunnitellaan tulevaisuuden säästöjä. (Höjer & Sjöblom 2010, 122.)

Höjerin ja Sjöblomin (2014, 79–81) tutkimuksessa 29 % nuorista kertoi, että kukaan ei auttanut heitä taloudellisissa asioissa. Tutkimuksen nuorista 27 % kertoi saaneensa tukea sosiaalipalveluista ja 3 % nuorista olivat valmiita pyytämään sosiaalipalveluilta apua taloudellisiin asioihin. Useat nuoret arvostivat suuresti saamaansa taloudellista neuvontaa ja kokivat sen olleen tarpeellista. (Emt., 79–81.)

Työ ja koulutus

Sijaishuollon päättyessä suurimmalla osalla nuorista ei ollut koulutusta. Heillä oli kokemuksia myös siitä, että he olivat epäonnistuneet koulunkäynnissä. Osalla oli pitkiä ajanjaksoja, jolloin he eivät käyneet koulua lainkaan. (Ibrahim & Howe 2011, 2473; Höjer & Sjöblom 2010, 123.)

Höjerin ja Sjöblomin (2014, 80) tekemässä tutkimuksessa 9 % nuorista koki saaneensa sosiaalipalveluista tukea työllistymisessä sekä 6 % nuorista koki saaneensa sosiaalipalveluista tukea opiskeluun. Tutkimuksessa osa nuorista kuvasi, etteivät he olleet valmiita miettimään omia opiskelupolkujaan, koska heillä oli liikaa muiden asioiden hoitamista. Lisäksi he yrittivät pärjätä itsenäisessä asumisessa eivätkä näin olleen voineet keskittyä tulevaan koulutukseensa. (Emt., 80.)

Psykososiaalinen tuki

Useat nuoret kokivat itsensä yksinäisiksi, eivätkä he olleet saaneet emotionaalista tukea (Höjer & Sjöblom 2014, 82). Henkisen tuen saanti on todettu olevan tärkeää nuorille. On tärkeää, että on joku, joka välittää. Nuorien oli ollut haastavampaa saada henkistä apua kuin käytännön apua. (Paulsen & Berg

2016, 128.) Höjerin ja Sjöblomin (2014, 81) tutkimuksessa 3 % nuorista olisi valmis pyytämään emotionaalista apua sosiaalipalveluilta.

Aineistossa nousi esiin nuorten tarve päästä keskustelemaan sijaishuollon aikaisten sosiaalityöntekijöidensä kanssa, joiden kanssa asiakassuhde oli aiemmin ollut tiivis. Nuorilla oli tarve päästä puhumaan entisestä ja nykyisestä elämästään. Nuoret kaipasivat, että aiemmat sosiaalityöntekijät olisivat olleet kiinnostuneita siitä, miten heidän elämänsä nykyisin sujuu ja he olisivat halunneet päästä kertomaan siitä, millaisia asioita he ovat saavuttaneet elämässään. Lisäksi nuoret olisivat halunneet keskustella omista vaikeista kokemuksistaan nyt, kun he olivat saaneet etäisyyttä omaan lapsuuteen. Tällaisen tuen saaminen koettiin haasteelliseksi. (Höjer & Sjöblom 2014, 82.)

Muu tuki

Monet nuoret kokivat tarvitsevansa apua käytännön asioissa kuten lomakkeiden täyttämässä, viranomaisten kanssa asioinnissa, ruuanlaitossa ja taloudellisissa asioissa. Nuorten mukaan käytännön tuki voisi olla taloudellista ohjausta ja neuvontaa, kuten laskujen maksua tai budjetointia. Tuki voisi lisäksi olla asumisen tukea, muiden käytännön asioiden tukea tai jopa itsenäisen elämän koulutusta. (Höjer & Sjöblom 2014, 82; Paulsen & Berg 2016, 128.) Käytännön asioiden tuki ja ohjaus koettiin elintärkeäksi joillekin nuorille (Höjer & Sjöblom 2010, 122). Höjerin ja Sjöblomin (2014, 81) tutkimukseen osallistuneista nuorista 4 % kertoi pyytävänsä apua sosiaalipalveluilta käytännön asioissa.

Usein nuoret olivat saaneet käytännön apua lastensuojelusta tai aikuisten palveluista. Aikuisten palvelut koettiin kuitenkin vähemmän tukeviksi. (Paulsen & Berg 2016, 128.) Osa nuorista puhui siitä, että he eivät olleet varautuneet siihen, mitä aikuisten palvelut heiltä vaativat oman panoksen, erilaisten säännösten ja erilaisen toimintakulttuurin osalta (Liabo ym. 2016, 187).

5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Kandidaatintutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten jälkihuoltoon oikeutetut nuoret ovat kokeneet jälkihuollon tukeneen heitä aikuisuuteen kasvussa. Tutkimuskysymyksinäni olivat: *miten nuoret kuvaavat jälkihuollon toteuttamista ja miten jälkihuollon kautta tarjotut palvelut ovat vastanneet nuoren tarpeisiin*. Tutkimusaineistokseni valikoitui kuusi kansainvälistä vertaisarvioitua tutkimusartikkelia (liite 1). Tutkielman tavoitteena on löytää hyviä käytäntöjä jälkihuollon toteuttamiseen sekä tunnistaa millaisissa osa-alueissa nuoret kokevat tarvitsevansa apua.

Tutkimukseni tulokset osoittavat jälkihuollon toteutumisen aiheuttavan muutoksen nuoren elämäntilanteessa. Muutos koettiin joko positiivisena tai negatiivisena (Häggman-Laitila ym. 2018, 138). Siirtymävaiheessa nuoret kohtasivat monenlaisia haasteita ja erilaisia pelkoja. Nuorilla oli pelkoja liittyen muun muassa yksinäisyyteen, eristäytyneisyyteen ja asunnottomuuteen. Tutkimustuloksissa nousi esiin se, että valitettavan usein nuoret joutuivat kohtaamaan haasteet ja omat pelkonsa ilman aikuisen tukea. Tutkimustulokset osoittivat myös, että nuorten selviytymiskeinona oli eristäytyä ja rajoittaa omaa sosiaalista kanssakäymistään (Ibrahim & Howe 2011, 2471).

Nuoret kokivat heidän siirtymänsä sijaishuollosta itsenäiseen elämään usein valmistelemattomana prosessina. Nuoret toivat esiin sen, että he eivät saaneet riittävästi tukea siirtymävaiheen aikana. Nuoret olisivat erityisesti kaivanneet tukea sellaiselta henkilöltä, joka olisi auttanut heitä aikuisuuteen kasvussa ja joltain, jolle he olisivat voineet puhua. Nuoret kokivat, että tuen puuttuminen vaikutti suoraan heidän kasvuunsa kohti aikuisuutta. (Häggman-Laitila ym. 2018, 138; Paulsen & Berg 2016, 128; Liabo ym. 2016, 188.)

Tutkimustuloksissa nuoret toivat esiin, että he kokivat tärkeänä saada tukea asumiseen, taloudellisiin asioihin ja käytännön asioihin. Osa nuorista ei kokenut olleensa valmis opiskeluun, muiden pinnalla olevien asioiden vuoksi. Nuoret toivoivat erityisesti saavansa tukea taloudellisiin asioihin ja käytännön asioihin. Yhtenä toiveena oli saada itsenäisen elämän koulutusta. (Höjer & Sjöblom 2010, 122; Höjer & Sjöblom 2014, 80 & 82; Paulsen & Berg 2016, 128.)

Verratakseni Suomessa tehtyä aikaisempaa tutkimusta, Erosen (2013, 72) tutkimuksessa havaittiin myös, että nuoret olivat kokeneet tärkeäksi asumiseen, raha-asioiden/taloudellisten asioiden, koulukäynnin ja opiskeluun saadun tuen. Lisäksi Törrönen & Vauhkonen (2012, 100–101) kuvaavat omassa tutkimuksessaan nuorilla heränneen myös yksinäisyyden ja pelon tunteita. Törrönen ja Vauhkonen kuitenkin toteavat, että heidän tutkimuksessaan sijaishuollosta lähtevien nuorten tuntemukset eivät poikkea vanhempiensa luota lähtevien tuntemuksista.

Tutkielmassa esitetyt tulokset ovat osin yhteneväisiä Suomessa tehdyn aiemman tutkimuksen kanssa (ks. Eronen 2013; Törrönen & Vauhkonen 2012), vaikkakin tutkimusaineistoni on toteutettu erillään suomalaisesta jälkihuollon kontekstista. Lisäksi aiemmassa suomalaisessa tutkimuksessa nousi esiin nuorten tarve saada psykososiaalista tukea, nuoren koulutusaste näyttäytyi ikäisiään matalampana ja taloudellinen tilanne heikompana. Myös tutkimustuloksissani nousi esiin nuorten tarve saada psykososiaalista tukea. Nuorilla oli tarve saada taloudellista neuvontaa, minkä katson johtuvan juuri taloudellisista haasteista ja rahatilanteen niukkuudesta. Lisäksi matalampi koulutusaste tai sen puuttuminen voi aiheuttaa taloudellisia vaikeuksia. Teoriakirjallisuudessa tuodaan lisäksi esiin tuen tarjoamista, pitkäjänteisyyttä ja erilaisia mahdollisia tukimuotoja.

Yhtenä tärkeänä havaintona nostan tutkimustuloksista esiin nuorten tarpeen saada tukea sellaiselta henkilöltä, joka olisi auttanut heitä aikuisuuteen kasvussa. Nuoret kokivat myös usein, etteivät he saaneet riittävästi tukea siirtymävaiheessa. Teoriaosuudessa korostetaan, että täysi-ikäistyessään nuori tarvitsee edelleen aikuisen tukea. Useimmiten nuori saa tarvittavan tuen omilta vanhemmiltaan, ja vanhemmat pystyvät tukemaan nuorta muun muassa taloudellisesti ja antamaan nuorelle neuvoja haasteiden edessä. Jälkihuoltonuorten kohdalla sosiaalisten verkostojen puute aiheuttaa haasteita. Suomalaisessa jälkihuollon kontekstissa korostetaan jälkihuollon ohjauksen ja tuen antamisen tarvetta. Jälkihuoltoa suunnitellaan usein pitkään ja nuorelle annetaan tietoa jälkihuolto-oikeudesta ja hänen oikeuksistaan. Tavoitteena on, että nuori ei jää yksin sijaishuollon päättymisen jälkeen ja nuori saa viranomaiselta tukea haastavissa tilanteissa. Viranomaisten on myös hyvä kartoittaa nuoren sosiaalista verkostoa sekä tukea yhteydenpitoa nuoren ja

hänen verkostojensa välillä. Omat tutkimustulokseni ovat osittain ristiriidassa teoriakirjallisuuden kanssa. Tutkimustuloksissa ei noussut esiin nuorten kokemuksia sosiaalisten verkostojen ylläpidosta.

Tutkimustuloksia ei voi täysin yleistää suomalaiseen jälkihuollon kontekstiin. Tutkimusartikkeleiden kontekstit eroavat maan lainsäädännön ja käytäntöjen vuoksi. Tutkimustuloksista saadaan kuitenkin viitteitä siitä, millaisia asioita jälkihuoltoa toteutettaessa tulisi kiinnittää huomiota. Yhtenä tärkeänä tekijänä on tuen antaminen ja nuoren mukaan ottaminen palveluiden suunnitteluun. Nuori itse tietää, millaisissa asioissa hän kokee tarvitsevansa tukea ja hän tietää millaisesta tuesta hän hyötyy. Asioiden yhdessä tekeminen auttaa konkreettisesti nuorta eteenpäin ja luo varmuutta nuoren omaan pärjäämiseen. Käyttämässäni aineistossa Häggman-Laitila ym. (2018, 138 & 142) toteavat, että siirtymävaihetta sijaishuollosta itsenäiseen elämään voisi parantaa valmistamalla nuoria itsenäiseen elämään sekä tarjoamalla tietoa saatavilla olevasta tuesta. Tukipalveluiden vahvistamisella voisi olla merkittävä rooli nuorten pärjäämisessä tulevaisuudessa.

Suomessa jälkihuollon toteuttaminen ei ole tasalaatuista ja toteuttamisen laatu on riippuvainen nuoren kotikunnasta. Yhteen sovitettuja tukitoimia ja -palveluita tai rinnalla kulkijoita ei ole riittävästi. Palvelut ovat pirstaleisia ja haasteena on eniten apua tarvitsevien nuorten tukeminen. Nämä nuoret eivät kiinnity palveluihin tai palveluiden tuotantotapa ei pysty kiinnittämään monilla eri tavoin kuormitettuja nuoria omiin palvelupolkuihinsa. Lastensuojelu jää usein yksin jälkihuoltonuorten kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 11.) Suomessa kaivataan lisää tutkimusta jälkihuollosta, erityisesti vertaisarvioitua tutkimusta, joka ei tällä hetkellä ole saatavilla. Jälkihuollon tutkiminen eri kuntien välillä; millaisia eroavaisuuksia kuntien välillä on ja miten nuorten tarpeita huomioidaan. Pienissä kunnissa jälkihuoltoa toteutetaan muun lastensuojelutyön ohessa ja oman kokemukseni mukaan tällöin täysi-ikäiset nuoret jäävät herkästi muiden lastensuojeluasiakkaiden jalkoihin. Lisäksi nuorten omaa kokemusta jälkihuollosta olisi syytä tutkia ja lakimuutoksen vaikutusta nuorten jatkopolkuihin jälkihuollon päättymisen jälkeen.

LÄHTEET

- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2014) Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi. Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. 7–14.
- Araneva, Mirjam (2016) Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Helsinki: Talentum Pro.
- Eronen, Tuija (2013) Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2013. Tampere: Suomen yliopistopaino. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/handle/10024/104355>
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Gummerus.
- HE 71/2019 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja lastensuojelulain muuttamisesta.
- Heino, Tarja & Johnson Marianne (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.). Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 266-293.
- Jahnukainen, Markku & Hyytiäinen, Minna (2009) Jalanjalkia seuraamassa. Jälkiseurantatutkimus SOS-lapsikylissä kasvaneiden elämänvaiheista. Sos-lapsikylä ry. Saatavilla: <https://www.sos-lapsikyla.fi/tutustu-meihin/tutkimukset-ja-julkaisut/>
- Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. Hallinnon tutkimus 25(2), 18–28.
- Kestilä, Laura & Väisänen, Antti & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012): 6. 599–620. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/handle/10024/100138>
- Kilpeläinen, Päivi & Kostiainen, Eeva & Laakso, Seppo (2015) Toiveet ja todellisuus. Nuorten asuminen 2014. Suomen ympäristö 2/2015. Ympäristöministeriö.

Känkänen, Päivi (2013) Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Suomen yliopistopaino oy. 264–272.

LA 86/2018 vp. Lakialoite laiksi lastensuojelulain 75 §:n muuttamisesta.

Laaksonen, Sari (toim.) (2004) Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Levamo, Pauliina (2007) Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa Alpo Heikkinen & Pauliina Levamo & Maaret Parviainen & Aili Savolainen. Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Varis instituutin julkaisusarja nro 11, 2007. 69–151.

Malm, Karla (2018) Itsenäistyvä nuori, vahvistuja toimija. Nuorisotutkimusverkosto.

Pukkio, Saana & Hoikkala, Susanna (2016) Mitä jälkihuolto on? Teoksessa Saana Pukkio & Tiia Hipp (toim.). Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki. 5–46.

Pukkio, Saana (2016) Jälkihuollon prosessit. Teoksessa Saana Pukkio & Tiia Hipp (toim.). Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki. 69–100.

Puuronen, Pasi (2006) Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.

Reinikainen, Sarianna (2009) Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodista elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224.

Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika (2016) Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Raportti 9/2016. Nuorisotutkimusverkosto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.

Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja, 1–5.

- Sihvonen, Ella & Valkendorff, Tiina (2020) Johdanto. Nuorten perhesuhteet nuorisotutkimuksen ja perhetutkimuksen risteyksessä. Teoksessa Tiina Valkendorff & Ella Sihvonen (toim.) Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot-vuosikirja 2020. Nuorisotutkimusverkosto. 5–19.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2019) Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2014) Toimiva lastensuojelu. Toteuttamissuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:19.
- Tarvainen, Kai & Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika (2020) Lapset, nuoret ja perheet tilastoissa. Teoksessa Tiina Valkendorff & Ella Sihvonen (toim.) Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot-vuosikirja 2020. Nuorisotutkimusverkosto. 21–64.
- Tolonen, Tarja (2014) Sosiaalinen tausta, sukupuoli ja paikallisuus nuorten koulutussiirtymissä. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi. Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. 33–65.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. E-kirja.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki.
- Törrönen, Maritta & Vauhkonen, Teemu (2012) Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Helsinki: Sos-lapsikylä.

LIITE 1. AINEISTOTAULUKKO

Häggman-Laitila, Arja & Salohekkilä, Pirkko & Karki, Suyen (2018) Transition to adult life of young people leaving foster care: A qualitative systematic review. Children and Youth Services Review, 2018–12, Vol.95, p.134–143.

Tutkimuksen tavoitteena on kerätä, arvioida ja yhdistää kirjallisuuskatsauksen avulla nuorten kokemuksia aikuisuuteen siirtymisestä. Nuorilla oli kaksi erilaista näkemystä aikuisuuteen siirtymisestä. Nuoret kokivat siirtymän aikuisuuteen joko mahdollisuutena uudelle alulle tai negatiivisena muutoksena elämäntilanteessa.

Höjer, Ingrid & Sjöblom, Yvonne (2010) Young people leaving care in Sweden. Child & family social work, 2010-02, Vol.15 (1), p.118-127.

Tutkimuksen tarkoituksena tutkia sijaishuollosta lähtevien kokemuksia tukevista ja ei-tukevista tekijöistä sijaishuollon jälkeen. Monessa tapauksessa siirtymä oli kuvattu huonosti suunnitelluksi. Tuen saamisen katsottiin olevan hyödyllinen tekijä siirtymisessä itsenäiseen elämään, mutta osalla nuorista ei ollut tähän pääsyä.

Höjer, Ingrid & Sjöblom, Yvonne (2014) Voices of 65 young people leaving care in Sweden: “There is so much I need to know!”. Australian social work, 2014-01-02, Vol.67 (1), p.71–87.

Tutkimuksen tarkoituksena tutkia nuorten näkökulmaa heidän siirtymisestään sijaishuollosta itsenäiseen elämään: mitä apua nuoret ovat tarvinneet ja mitä apua he ovat saaneet. Nuorilla on selvä tarve sosiaaliseen, henkiseen, käytännön ja taloudelliseen tukeen. Nuoret ovat vaarassa kohdata useita vakavia ongelmia siirtyessään sijaishuollosta itsenäiseen elämään.

Ibrahim, Rawan W. & Howe, David (2011) The experience of Jordanian care leavers making the transition from residential care to adulthood: The influence of a patriarchal and collectivist culture. Children and Youth Services Review 33 (2011). 2469–2474.

Tutkimuksen tarkoituksena saada lisää ymmärrystä siirtymisestä sijaishuollosta itsenäiseen elämään. Nuoret kuvasivat vaikeuksia jatkaa koulutustaan, löytää asuinpaikka, turvata työpaikka ja selviytyä taloudellisesti.

Liabo, Kristin & McKenna, C. & Ingold, A. & Roberts, H. (2016) Leaving foster or residential care: a participatory study of care leavers' experiences of health and social care transitions. *Child: care, health & development*, 2017–03, Vol.43 (2).182–191.

Tutkimus tutkii nuorten tuntemuksia siirtymävaiheen aikaisen sosiaali- ja terveyshuollon toiminnasta. Terveys oli harvoin nuorten asialistan kärjessä. Etusijalle nousivat asuminen, taloudellinen tuki ja koulutus. Toistuvana teemana oli tarve saada jatkuvaa tukea asiantuntevalta ja helposti lähestyttävältä työntekijältä.

Paulsen, Veronica & Berg, Berit (2016) Social support and interdependency in transition to adulthood from child welfare services. *Children and Youth Services Review* 68 (2016). 125–131.

Tutkimus tutkii sosiaalisen tuen tarvetta siirtyessä aikuisuuteen lastensuojelun palveluista. Tutkimus keskittyy siihen mitä tukea nuoret tarvitsevat ja mitä tukea he voivat saada. Nuoret tarvitsevat käytännön tukea, emotionaalista tukea, myönteisen ohjauksen tukea ja tukea osallisuuteen. Tällainen tuki on tarpeen, mutta ei ole aina saatavilla.